

DÉZSI LAJOS.

Hazádnak szép vége mindenütt csonkán áll,
Sereged szép száma fogy, romol s szállton száll;
Inséged nő s árad, veled egy ágyban hál,
Bő étkeid helyett rakodik apró tál.

Balassi.

A magyar irodalomtörténetírók fiatalabb nemzedéke olyanformán nézett rá, mint A r a n y Vén gulyására a vele sort iddogáló ifjurak,

Kik mint gyermek a toronyra,
Oly bámulva, oly szédülve
Néznek e nagy életkorra.

Nagyterjedelmű irodalmi munkássága, monografiái, életrajzai, szövegközlései, cikkei, kritikai kiadásai, de egyetemi előadásairól készült jegyzetei, vagy a vele való személyes érintkezés is, a tudományos ismeretanyagának, az irodalomban, főleg a régebbi irodalomban, annak nem egyszer legnehezebben hozzáférhető minúciózus részletkérdéseiben való otthonos biztosságnak olyan imponáló gazdagságát éreztették, amely bámulatot és tiszteletet parancsolt és a tudósnak egy ma már majdnem anakronisztikus eszményképét állította a más-érzékenyséű fiatalabb szem elé.

Dézi Lajos az irodalomtörténetírás pozitívista nemzedékéhez tartozott; ahhoz a nemzedékhez, amely a fogható tények tiszteletében nőtt fel és bizonyos szkepszissel nézett a tényekből közvetlenül levont megállapításokon túlmenő eszmei építményekre. A konstrukció, az intuícióval, művészi alakítással, lendületes általánosítással dolgozó szintézis jogosulatlanak, kevésbé megbízhatónak vagy legalább is még korainak tetszett előttük. Nagy önfegyvelméssel ragaszkodtak tehát az irodalomtörténeti kutatás pozitív anyagához, a szövegek, az életrajzok, a kronológiai adatok, a forráskutatás motivumon vándorló világához. Amit az irodalomtörténetírás területének evvel a tudatos megszükkítésével veszített, azt — épen a Dézi Lajoshoz hasonló fáradhatatlan buzgalmú vérbeli tudósok munkásságával bőségesen visszanyerte a megszükkített terület átkutatásának alaposságában. Amit ez a tudós nemzedék az irodalomtörténeti adatkincs összegyűjtése, megrostálása, elrendezése és közrebocsátása terén végzett, az megbecsülhetetlen értékű és egyszersmindenkorra nélkülözhetetlen alapja minden további tudományos munkának. Ma az irodalomtudomány munkásai új célkitűzésekkel, más módszerekkel dolgoznak, de ha a szolid, alapos organikus tudomány mezejéről más, hígabb régiókba nem akarnak lebbenni, ma sem menthetik fel magukat attól, hogy keresztüldolgozzák magukat a Dézi Lajosok mesteriskoláján.

Dézi Lajosnak nagyszabású életmunkájához a nélkülözhetetlen lendületet, a régi könyvek, kéziratok világába való beletemetkezésre a kedvet, a tudományos önfegyvelmezésre, könyörtelen önkritikára, fáradtságos alaposságra, kitartásra és végül az imponáló tudósi szerénységre az erkölcsi erőt egy nagy érzés, talán azt kell mondani, egy nagy szenvedély adta: a könyv szenvedélyes szere-

tete. Ha vannak, akiket joggal neveznek a könyvek szerelmesének, Dézsi bizonyosan ezek közé tartozott. Aki ismerte őt könyvei között, akinek volt alkalmja vele könyvtárában el-elkutatgatni, aki látta, hogyan nyúlt hozzá egy-egy becsesebb, ritkább vagy kedvesebb kötethez, aki szemlélte régi kéziratokról készített másolatait, távoli könyvtárak kincseiről nagy gonddal szerzett fotográfiáit, bibliografiai jegyzeteit, aki hallotta könyvekről, kéziratokról, könyvészeti problémákról beszélni, az megérthette, hogy lehet a könyveket valósággal eleven lények módjára szeretni, velük szinte személyes viszonyban élni.

Aki, mint e sorok írója, csak életének utolsó éveiben volt oly szerencsés, hogy közelebbről tekinthetett bele tudományos műhelyébe, alig is tudja elképzelni másként, mint ahogyan ebben az időben élni látta. Ezekben az években egyetemi előadásain kívül jóformán csak a *Világirodalmi Lexikon* szerkesztésének élt. A kora reggeli órákban bevonult egyetemi szobájába, könyvei közé, íróasztala és írógépe mellé, és kurta déli megszakítással este 8-ig, $\frac{1}{2}$ 9-ig ott dolgozott, írt, korrigált, cikkeket rövidített, és helyesbített, kutatott, diktált és gondolkodott, szinte pihenés nélkül. Egy-egy adat után néha naphosszat elkeresgélt, nagy, szelíd, derűs türelemmel. Felolvadt ebben a munkában. Az utolsó években, az élet alkonyán, nagy csapások után, ez volt az ő élete, ezek a könyvek a családjá, a munka az imádsága, egész életének tartalma és értelme. A halál szinte az íróasztal mellől ragadta el.

Helye sokáig üres lesz irodalomtörténetírásunkban. Betöltésére vállalkozni hiú törekvés volna. Példáját követni: szent kötelesség.

(Szeged.)

Sik Sándor.